

**YENİDEN ALEVLENDİRİLMEK İSTENEN ERMENİ
"JENOSİDE - SOYKIRIM" İDDİALARI VE
OSMANLI RESMİ KAYITLARI**

Dr. İlhan GEDİK*

Ermenilerle ilgili bugüne kadar yabancı ve yerli tarihçilerce çok şey söylendi ve yazıldı. Periyodik aralıklarla tekrardan ısıtılarak gündeme getirilen Ermenilerle ilgili iddiaların yoğunluğuna bakılırsa, bu konudaki tartışmaların daha da devam edeceği ve dünyanın, Türkiye'nin suçluluğuna inandığı müddetçe, bu meselenin gündemi sürekli işgal edeceği aşikârdır. Bu işin çözümü ancak gerçeklerin ortaya çıkartılmasıyla mümkün olacaktır.

Bu dramatik gelişmenin senaryosunu şüphesiz Türkiye ve bölge üzerinde çıkar planları olan Amerika, Almanya, Rusya, İngiltere ve Fransa ittifakı yazmış, oyunun figüranlığı ise Ermenilere verilmiştir.

Ermenilerin kim oldukları, etnik menşeleri, geçmişte Türk - Ermeni ilişkilerinin nasıl cereyan ettiği, Ermenilerin sosyo-kültürel ve ekonomik durumları, devlet hizmetindeki görevleri, Osmanlı Devleti'nin Ermenilere bakışı... vs. konular bu güne kadar Ermeniler ile ilgili olarak ele alınan ve işlenen klasik başlıklardır.

Dolayısıyla burada tekrardan aynı konular üzerinde durmak yerine (Jenoside) iddialarının kökenleri ve Ermenilerle Ermeni yandaşlarının Anadolu üzerindeki iddialarının neler olduğunun bir kez daha hatırlanmasında fayda olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca bu iddiaların gerçekleri hangi ölçüde yansıttıkları, asıl gerçeklerin belgelere göre neler olduğu ve bu konuların nasıl incelenmesi gerektiği hususları da aydınlatılması gerekli olan başlıca suallerdir.

* Niğde Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Öğretim Üyesi.

1. ERMENİ MESELESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE VİLAYAT-I SİTTE ÜZERİNDE ERMENİ İDDİALARI

Ermeni meselesinin ortaya çıkışı hakkındaki en doğru tespit, Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başlamasından sonra Avrupalı yayılcı devletler tarafından parçalanmak istenmesi ve bunun için de Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan azınlıkların türlü şekillerle devletten kopartılmaya çalışılması şeklinde kısaca özetlenebilir.

Bu amaçla hareket eden Fransa, İngiltere, Rusya ve Almanya kendi menfaatleri doğrultusunda Osmanlı Devleti'ni parçalamak için gayr-i müslim teba arasında milliyetçi ve ayrılıkçı hareketleri desteklemişler, neticede kendi nüfuzları altında devletler kurmaya muvaffak olmuşlardır.

Böylesine yoğun dış tahriklerin tesiriyle Balkan milletleri ayaklanmışlar, Yunan, Sırp, Romanya ve Karadağ devletleri ortaya çıkmış, 1860'ta Lübnan'a muhtar idare hakkı tanınmıştır.

Adı geçen devletler, kendi menfaatleri uğruna Hristiyan azınlıkların haklarını koruma maskesi altında Osmanlı topraklarında yaşayan Ermeniler'i kışkırtma yoluna girmişler, gerek Osmanlı hükümetinin ve gerekse yabancı temsilcilerin Ermeniler'in durumları ve onlara yapılan muameleler hakkında gerçekleri ifade eden sözlü ve yazılı beyanlarını görmezlikten gelmişlerdir.

Bu devletler misyonerleri vasıtasıyla, Osmanlılar'la yüzlerce yıl yana şikayetsiz yaşamış olan azınlıkları etkilemeye başladılar. Özellikle Amerikalı misyonerlerin fikirleri, Ermeniler arasında kolayca yayılma imkanı buldu. Aynı zamanda o döneme kadar görülmeyen milliyetçilik fikirleri uyanmaya ve yayılmaya başladı. Kısa zamanda misyonerlerin işlettikleri okul sayısı 624'e ulaştı. Bu okullardaki öğrenci sayısı ise 27000'i bulmakta idi¹.

¹ AKGÜN, S., *General Harbord'un Anadolu Gezisi ve Ermeni Meselesi'ne Dair Raporu*, s. 12-17, İstanbul, 1981.

Misyonerlerin gerek okulları kanalıyla, gerekse konuşmalar yaparak etkiledikleri Ermeniler, çok geçmeden bir yandan köklerini araştırıp, bir yandan da ulusal duygularını geliştirmeye başladılar².

Türkiye Misyonerleri Yardım Cemiyeti'nin kurucusu C. Young'ın ifadesiyle "Ermeni ırkının Türkiye'ye girmek için açık kapı olduğu"nun şuuru içerisinde bulunan Amerikalılar, 1828 yılında Ermeniler'e Protestanlığı telkine başladılar. Bir taraftan İngilizler İstanbul, Antakya, Arapgir, Harput, Ankara, İzmir, Erzurum, Kayseri ve Bursa'daki Ermeni kiliselerini ihya eder, okullar açarken, diğer taraftan Amerikan "Board Cemiyeti", 1832'de aldığı bir kararla Antep, Diyarbakır, Bursa, Kayseri, Erzurum, Harput, Maraş, Sivas, Tokat ve Trabzon Ermeni milli kilisesinin ıslahına çalışıyorlardı³. Bu faaliyetlerin dışında Amerikan misyonerleri İzmir'de, İstanbul'da Ermeni fakir çocuklarına yönelik parasız okullar, gece dershaneleri ve ibadethaneler açmışlar, İncili'de Ermeni halk diline çevirip halka tevzii etmişlerdir.

İngiltere sefaretinin "muavenet ve himayesinde" 1846 yılında "Protestan Cemaati İdare Heyeti" teşekkül etti. 1850 yılında Ermeniler de Protestan milleti olarak tanındılar⁴.

Özellikle Tanzimat'ın ilanından sonra Paris'te Muradyan Gabriel Ayvazovki'nin "Şark Mektebi"nden mezun olanlar, sözde Ermenistan'ın ihyası hareketine giriştiler, okul programlarını, yönetmeliklerini yaptılar ve yeni okullar açtılar.

Misyoner okullarının ders programlarının incelenmesinden, Türkler'in ezeli düşman olarak tanıttığı, ahlakî, dinî, millî ve gelenekler yönünden zayıflatılmaları gerektiği, Türk çiftçisinin borçlandırılarak işini ya da malını yabancılara devretmelerinin sağlanması... vs. gibi amaçların sı-

2 KIRŞEHİRLİOĞLU, E., *Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri*, s. 27-30, İstanbul, 1963.

3 ÇAYCI, A., "Türk Ermeni İlişkilerinde Gerçekler", *Türkiye'nin Sorunları Semp.*, TTK, Ankara, 1992.

4 URAS, E., *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, s. 156, İstanbul, 1982.

ralandığı görülmektedir⁵. Bunun yanı sıra zengin Ermeniler, çocuklarını Avrupa'ya göndermiş, bunlar dönüşlerinde cemaat içinde radikal reformların yanı sıra, lâik bir yönetim ve eğitim ile özerk idarenin savunuculuğunu yapmışlardır. Bu Ermeni milliyetçilerinden bazıları da meşruti idarenin tesisi için Yeni Osmanlılar'la işbirliği yapmışlardır⁶.

Eğitimlerini tamamlamaları için Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin çoğu Avrupa'nın Türkler'e bakış açılarının etkisinde kalarak adeta düşman olarak dönmekteydiler. Bu yolla Avrupalı misyonerler hem batının yayılcılığına alet olmakla, hem de geleceğin Ermeni gençlerinin yetiştirilmesine vesile olmaktadır⁷. 1890'lı yılların misyoner yayınlarında Ermeniler için "Doğulu Yankeler" tabirinin kullanılması, bu gayretlerinin gerçek sebebinin otaya koymaktadır⁸. Kendilerinin adlandırdıkları "Ermeni Faciası" diye suni bir olay vuku bulmuştur ve aslında Ermeni Meselesi Şark Meselesi'nin bir parçasını oluşturmaktadır. Bulgarlar'da ve Yunanlılar'da başarıya ulaşan fakat Ermeni Meselesi'nde başarıya ulaşamayan Batılılar, bu meseleyi diri tutmak ve özellikle Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermeni Devleti kurmak için, ellerine geçirdikleri her fırsatı sonuna kadar kullanmışlardır.

Amerikalı misyonerlerin Türkiye'deki Ermeniler'in durumları hakkında, acıklı dillerle kendi ülkelerine gönderdikleri raporlar, gelişen milli duygularla ortaya çıkmaya başlayan Ermeni ihtilallerinin de dayanağı ve itici güçleri oldu⁹.

I. Dünya Savaşı öncesinde (19 Kasım 1912) Rusya'nın Bitlis konsolosu tarafından yazılan bir raporda bu durum şöyle tespit edilmiştir.

⁵ Örnek olarak 1864 tarihli ders kitabında yer alan maddelerin geniş muhtevası için bak. HAYDAROĞLU, İ.P., *Yabancı Okullar*, s. 178, Ankara 1990.

⁶ ÇAYCI, A., *a.g.e.*, s. 84.

⁷ Misyoner talimatnamelerinde, mukaddes ve vaat edilen topraklar olarak gösterilen Anadolu topraklarının, silahsız, Haçlı Seferleri'yle yani misyonerlerin gayretleriyle Hristiyanlara açılacağı ve bunun onlar için mukaddes bir görev olduğu kaydedilmektedir. Bak. KOCABAŞOĞLU, U., *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Ermeniler*, s. 33, İstanbul, 1989.

⁸ ŞİMŞİR, B., *Ermeni Propagandasının Amerika Boyutu Üzerine*, Erzurum, s. 90, 1984.

⁹ MAYEWSKI, *Ermeniler'in Yaptıkları Katliamlar*, Terc. SÜSLÜ, A. s. 14-15, Ankara 1986.

"Batılı diplomatlar, kendi bakış açılarına göre milliyet kavgasından pek gaddarane bir surette istifadeye kalkışmışlar, Ermeniler'in millî duygularını tahrik ederek, hiç sıkılmadan Türkiye'de bir Ermeni Meselesi icat etmişlerdir. Halbuki bunların hepsi Türkiye'nin göz kamaştırıcı mirasından hissedar görünmek amacına matuftur. Hristiyanları himaye etmek, insanlık ve kanunu müdafaa etmek, bunların hepsi sıkılmamak için birer maskedir. Ermeniler'in gerçekten fakr-u zarurete düşmeleri Avrupa'nın umurunda bile değildi"¹⁰.

Rus konsolosunun bu tespitine karşılık, bazı Ermeni tarihçileri, Rusların Ermeniler hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ortaya koymaktadır. "1877'de Rusya ile Osmanlı Devleti arasında büyük bir harp ilan edildi. Harbi, Rusya kazandı. Harbin sonunda Ayestefanos Antlaşması imzalandı. Bu anlaşmayla Ermeni Meselesi uluslararası platforma çıktı. Fakat bu anlaşma Ermenileri tatmin etmekten çok uzaktı. Zira bu anlaşmada Ermeniler'in istiklalleri veya kendi başlarına bir hükümet olmalarından söz edilmemekteydi. Bunun da sebebi açıktı. Rusya bu topraklarda bağımsız bir Ermeni Devleti istemiyordu. Rus Kayzeri harbe giriş sebeplerini Ermeniler değil, akat Bulgar ve Sırp lar olduğunu" ifade etmekteydi¹¹.

Rusya ve diğer devletlerin bu meseledeki fonksiyonları hakkında, Osmanlı Devlet Bakanı Ali Emiri Efendi şunları söylemektedir; "... şimdi Avrupa'da Taşnakyan ve Hıncakyan gibi bazı komiteler ortaya çıkarak, topladıkları paralarla memleketimize fedailer gönderiyorlar ve bazı kendini bilmezleri aldatıyorlar. Müslümanlar'la Hristiyanlar arasına nifak tohumları atıyorlar. Eskiden beri vatan ve devlete bağlı olup kendilerine uymayan ve hükümete haber veren Ermenileri öldürüyorlar. Bu gibi komiteciler yakalanıp, adalete teslim edilseler bile yeterli şahit ve delil bu-

10 Rapor hakkında geniş bilgi için bak. SÜSLÜ, A., *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı*, s. 29, Ankara, 1990.

11 Bak. EMİL, P., *Tarih el-Ermeniyye, Arz-ı Mubassat li Tarih el-Şuub el-Ermeniyye Münzü Fecr el-Tarih Hatta el-Yevm*, Terc. Şükri Allawi, Baskı yeri ve tarihi yok, s. 44-56.

lunmadığı için serbest bırakılıyorlar. Şayet bırakılmadığı takdirde, derhal kendilerine haber verenleri öldürüyorlar. Bu yüzden hükümete haber vermek, başımıza bir türlü bela açıyor, vermemek başka bir türlü bela açıyor. Farz edelim ki hükümet bu gibilerin bazılarını ceza verse hatta idam bile etse, bunlar mantar gibi yerden çıkmayıp içimizde çocuk, aile ve akrabaları olduğundan bu seferde aralarında kin ve düşmanlık ortaya çıkıyor. Bu fedailer Avrupa'nın müdahalesini temin için, bazı ölüm olaylarının meydana gelmesini istiyorlardı¹².

Bu devirde meydana gelen acı olaylarda Avrupa ve Rus ajanlarının oynadığı rol hakkında bir fikir edinmek için, 1877 - 1878 ile 1894 - 1895, 1896 yıllarına ait "Sarı" ve "Mavi" kitapları incelemek gerekmektedir.

Azmi Süslü'nün Fransız Sarı Kitabı'ndan aktardığı Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi B. Cambon'un raporu da, bu konuda yeterli kanıtlar taşımaktadır (1887). Cambon: "Ermeniler, Londra'da çok iyi kabul gördüler. Gladstone kabinesi, memnun olmayanları yanına çağırdı. Onları nizama soktu ve desteklemeye söz verdi. Ermeni halkı arasında iki basit fikri benimsetmek gerekiyordu. Milliyetçilik ve hürriyet fikirleri. Komiteler bunları yaymakla kendilerini görevli saydılar ve böylece birkaç yıl içinde propaganda vesilesiyle Türk idaresinin eksik ve hatalarını istismar edip, Ermenilerle meskun bölgelerde milli uyanış ve bağımsızlık fikirlerini yayacak olan gizli örgütler kurulmuş oldu"¹³.

Özet olarak Ermeni Meselesi yakın doğuda menfaatleri çatışan büyük devletlerin siyasal çıkarları gereği el attıkları, kışkırttıkları, duruma göre besledikleri bir mesele haline aldı. Böylece Ermeniler özellikle İngiltere, Fransa ve Rusya gibi devletlerin emperyalist emellerini tatmin için bir vasıta, bir piyon haline girdiler.

¹² ALİ EMİRİ EFENDİ, *Osmanlı Vilâyat-ı Şarkıyyesi*, Yay. Haz. YUVALI, - A. HALAÇOĞLU, A., s. 16-21, Kayseri 1992.

¹³ MAYEWSKI, a.g.e., s. 17-18.

2. DEMOGRAFİK AÇIDAN VİLAYAT-I SİTTE ÜZERİNE ER-MENİ İDDİALARI

Çok değişik boyutlarda olan Ermeni iddialarını Çaycı, genel olarak dört grupta toplamaktadır¹⁴. Bunlar;

1) Doğu Anadolu Ermeniliğın ana yurdudur. Türkler Ermeniler'i bu-radan zorla sökup atmışlar ve onlara yüzyıllar boyu zulmetmişlerdir.

2) Türkler, 1890'dan beri Ermeniler'i sistemli bir şekilde yoketmeğe çalışmışlar, özellikle 1915'de soykırıma tabi tutmuşlardır.

3) Sevres Antlaşması ile "Büyük Ermenistan" oluşturulmuştur. Bu antlaşma halen yürürlükte olup, Türkler Ermeniler'e verdikleri zararları ödemelidir.

4) Halen Türkiye'de yaşamakta olan Ermeniler, hiçbir şekilde hür ve bağımsız değillerdir.

Bu iddiaların her birisine cevap bulmak ve sağlam yargılara va-rabilmek için Türk-Ermeni ilişkilerini, Selçuklular zamanından itibaren yaklaşık bin yıllık bir zaman dilimi içerisinde ele almak ve olayları o za-manın şartları içinde değerlendirmek gereklidir. Ancak bu çalışmamızın sınırlarını daha yakın tutmaya çalıştığımızdan, burada sık sık dile ge-tirilen demografik iddialara resmi ve gayri resmi olarak bu konuda yapılan tespitlerin; yerli ve yabancı kaynaklarla yapacağımız mukayeselerin so-nuçlarına göre bir değerlendirmesini yaparak, bazı sorunların ve iddiaların karşılıklarını bulmaya çalışacağız.

Vilayat-ı Sitte üzerindeki Ermeni iddialarının odak noktası; burada yaşayan Ermeni nüfusunun normalin üzerinde fazla gösterilmesi ve Türk-ler'in güya sistemli bir şekilde bu nüfusu azalttığı, yani bir soykırım (je-noside) uyguladığı şeklindedir.

14 Bak. ÇAYCI, a.g.e., s. 75.

1996 Nisanı'nda Newyork'ta yayımlanan bir bildiri; Orta ve Doğu Anadolu'da 3000 yıldır yerleşmiş bulunan Ermeniler'in, 1915-1918 yılı başlarında iktidara gelen Genç Türkler Hükümeti zamanında, Osmanlı Devleti'nin, kendi kontrolü altında yaşayan silahsız Hristiyan Ermeniler'e karşı sistematik bir katliam uyguladığı, bir milyonun üzerinde Ermeni'nin öldürüldüğü, diğer bir milyon Ermeni'nin de İstanbul ve İzmir dışında olanlar hariç Anadolu'nun her yerinden alınıp, zoraki göçe tabi tutuldukları¹⁵ iddia edilmektedir.

Bu konuyla ilgili olarak Türkiye Ermeni Patriği Şnork Kalutsyan, "National Geographic" Dergisi muhabiri Robert Paul Jordan'la yaptığı röportajda şu cümleleri kullanmaktadır: "1900 başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda 2.000.000 (iki milyon)'dan fazla Ermeni yaşıyordu. Bunların çoğu doğuda üç bin yıldan beri, ecdatlarının oturduğu bölgede yaşıyorlardı. Sonraları katliamlar ve mecburi sürgünler başladı. Bu gün bir avuç kaldık"¹⁶ Yine bu konuyla ilgili olarak, Dr. A.D. Sarkisyan isimli Ermeni yazar, Ermeni iddialarını şu şekilde ortaya koymaktadır: "1915 yılının sonlarına doğru 500.000 Ermeni, Türkler tarafından öldürüldüğünü, geriye kalanların çoğu, çöllük bölgelere sürüldü, orada açlık ve hastalıktan hayatlarını kaybettiler. Dikkatle hazırlanan bir plan gereğince en aşağı 1.500.000 Ermeni imha edildi"¹⁷.

Bu ifade ve iddiaları örnekendirerek daha da çoğaltmak mümkün ise de, genel olarak bu iddialar birbirine bağlı iki önemli noktayı ihtiva etmektedir.

Bunlardan birincisi; Anılan tarihte bu bölgede 2.000.000 Ermeni'nin

15 "Taking a Stand Against the Turkish Government's Denial of the Armenian Genocide and Scholarly Corruption in the Academy" adlı bildiri den alınmıştır.

16 Yeni Düşünce Gazetesi, 13 Eylül 1985, Yıl 5, S. 202. Patrik ayrıca dergiye öz babasının, erkek kardeşinin öldürüldüğünü, kız kardeşinin hükümet kuvvetleri tarafından alındığını da aktarmıştır. Gazetede Ermeni propagandistlerinin, Ermeni gençlerine "Anadolu'da yaşayan atalarının Türkler tarafından kesildiği, evlerinin tarlalarının ellerinden alındığını, kızlarının "barbar" Türkler tarafından cariyeye edildiğini" anlattıklarını da yazmaktadır.

17 SONYEL, S.R., "Yeni Belgelerin Işığı Altında Ermeni Tehcirleri", Belleten, s. 31, C. 36, 1972.

yaşamakta olduğu, ikincisi ise; bu insanların, Türk Hükümeti tarafından, çeşitli vesilelerle ortadan kaldırıldığı şeklindedir.

Biz burada, birinci nokta üzerinde duracağız. Yani savaş başlamadan önce, bu bölgede yaşayan Ermeniler'in nüfusu hakkında, yerli ve yabancı istatistiklerin verdiği bilgilerin kısa bir tahlilini yapmaya çalışacağız.

Geçen asrın ortalarından itibaren özellikle Yunanistan ve diğer Balkan Devletleri'nin, Osmanlı Devleti'nden bağımsızlıklarını elde etmelerinden itibaren Ermeniler, özellikle doğu vilayetlerindeki nüfus yoğunluğunu kendi lehlerine gösterme gayreti içerisinde girmişlerdir. Onlar, bu vilayetleri içine alan bağımsız bir "Ermenistan" kurmak peşinde olduklarından ve bu amaçlarına ulaşabilmenin en önemli yollarından birisinin "nüfus çokluğu" olduğunu bildiklerinden, sık sık nüfus istatistikleri düzenlemiş veya düzenletmişlerdir. Bu istatistiklerden bazılarını burada naklederek, aralarındaki tutarsızlıkları, gerçeklerin nasıl çarpıtılmaya çalışıldığını ve bu göstergelerin Osmanlı resmi kayıtlarıyla nasıl geliştiğini ortaya koymaya çalışacağız.

İlk olarak; 1882 yılında Ermeni Patrikhanesi'nin hazırlamış olduğu Ermeni nüfusu istatistiğine göre Doğu Anadolu'daki Ermeni nüfusuna bakalım.

Doğu Vilayetleri

Van	400.000
Bitlis	250.000
Diyarbakır	150.000
Erzurum	280.000
M. Aziz	270.000
Sivas	280.000
TOPLAM	1.630.000¹⁸

18 KARPAT, K., *Ottoman Population 1830-1914, Demographic and Social Characteristics*, Wisconsin, s. 102, 1985.

Berlin Konferansı'na katılan ülke delegelerine dağıtılan "Osmanlı Ermenistan'ı Teşkilat Projesi"nde, Erzurum ve Van illeri birlikte zikredilerek şu şekilde bir istatistik sunulmuştur¹⁹.

İller	Ermeni	Türk	Kürt	Rum	Diğer
Erzurum-Van	1.150.000	400.000	80.000	5.000	62.000

Yukarıya aldığımız ve her ikisi de Ermeniler tarafından hazırlanan istatistiklerde, büyük bir yanıltma, çarpıtma, hatta kandırmanın mevcudiyetine şahit olunmaktadır. Mesela, birinci istatistikte Van ve Erzurum illerinde toplam 680.000 Ermeni'nin yaşadığı ileri sürülürken 7 - 8 yıl aralıkla yapılan ikinci istatistikte bu rakamın 1.150.000'e ulaştığını görüyoruz. Anılan sürede yaklaşık % 100'lük bir nüfus artışı gerçekleşmiştir. Böyle bir nüfus artışı tabiat kanunlarına aykırıdır.

Gerek Ermeniler'in iddialarını doğrulayabilmek, gerekse kendi devletleri hesabına araştırma yapmak için, batılılar da istatistikler düzenletmişlerdir. Mesela, İngiliz Konsolosluğu'nun Sivas için sekiz ayrı nüfus tahmini yaptırması²⁰ bunlardan birisidir.

Ermeniler tarafından yapılan bu tür istatistikler, genellikle patrikler veya papazlar tarafından düzenlenmiştir. Bu istatistiklerde, sık sık hile ve kandırmalara rastlanmaktadır. En çok kullanılan metot Ermeni nüfusunu çok gösterebilmek için bölgede yaşayan Müslüman ahaliyi, küçük gruplara ayırmaktır. Türk, Kürt, Zaza, Çerkez, ... vs. gibi. Bir başka taktik ise, önemli bir yekun tutan, "göçebe aşiretleri" nüfusa dahil etmemektir.

Düzenlenen bu istatistikler; Avrupa Devletleri'nin İstanbul Konsolosları'na ulaştırılıyor, onlardan reformlar ve diğer meseleler hususunda kendilerine yardım edilmesini istiyorlardı.

19 URAS, E., a.g.e., s. 230-231.

20 Ayrıntı için bak. KARPAT, K., a.g.e., s. 34, vd.

Ermeniler'in düzenledikleri nüfus istatistiklerinde yaptıkları hile ve tahriplerin bir diğer örneği de şudur:

Ermeni Patriği Nerses, 10 Eylül 1880'de İngiliz Büyükelçisi Goschen'e, Sivas Vilâyeti'ne ait nüfus istatistikleri göndermiştir. Bu istatistikte:

Ermeni	Müslüman	Rum	Toplam
199.245	388.218	17.600	605.063

şeklinde bir tablo ortaya konulmuştur.

Patrik Nerses'in Goschen'e takdim ettiği istatistik ile aynı yılda Sivas'ta bulunan bir başka Ermeni papazının Sivas'ın nüfusu hakkında düzenlediği istatistik arasında, büyük bir tutarsızlık mevcuttur. Ermeni papazın nüfus istatistiğine göre:

Ermeni	Müslüman	Toplam
201.245	694.431	895.676 yekun teşkil etmektedir.

Dikkat edilirse, bu iki tabloda gayr-i müslim nüfus hemen hemen aynı miktarda olmasına karşılık, Müslüman nüfusun yaklaşık 200.000 kişi (%25) oranında eksiltildiği görülmektedir. Yukarıda kısaca verdiğimiz tabloların, uzunca olan devamlarında²¹ da aynı çelişkiler söz konusudur. Mesela; Divriği'de 15.060 Hristiyan nüfusa karşılık 45.278 Müslüman olduğu kaydediliyor ve burasının da "Hayali Ermenistan"a dahil edilmesi isteniyorken, Gürün'de 8.830 Hristiyan, 9.530 Müslüman, Tonus'ta (Antunyayla) 10.000 Hristiyan, 22.272 Müslüman olduğu belirtilerek zikredilen bu yerler, Ermenistan haricinde bırakılmaktadır. Burada çok açık bir çelişkinin mevcudiyeti söz konusudur. Divriği için verilen rakamlar, 2/3 nispetinde Ermeniler aleyhindedir ve buna rağmen

21 Geniş bilgi için bak. JEDİK, İ., *Vilayat-ı Şarkıyye'de Demografik Yapı, 1875-1915*, Ank. Ün. T.İ.T.E. Basılmamış Master Tezi, Ankara 1986.

"kendi" sınırlarına dahil edilmektedir. Fakat Gürün ve Tonus için verdikleri rakamlar % 50 veya 3/5 nispetinde Ermeniler lehine gibi görünmesine rağmen, düşünülen sınırlara dahil edilmemektedir. Bu da açıkça göstermektedir ki Ermeniler'in nüfusla ilgili olarak verdikleri rakamlar tutarsız ve yanıltıcıdır. Patrik Nerses'in verdiği bilgilerdeki yanlışlıklar bunla da bitmemektedir. Darende, Gürün, Aziziye (Pınarbaşı); Tonus, (Altunyayla)'u, Patrik birer sancak olarak göstermektedir. Halbuki anılan tarihte Tonus sadece bir "nahiye", diğerleri de "kaza"dır. Ayrıca Patrik, Tokat'ı, Sivas'ın güney doğusuna yerleştirmiştir. Fakat Tokat, herkesin bildiği gibi Sivas'ın kuzeybatısında yer almaktadır. Bunlara ilave edilecek diğer bir yanlış bilgide Aziziye kazası ile ilgilidir. Patrik, verdiği bilgilerde, adı geçen kazanın çok yakın bir zamanda (bir kaç sene önce) Sivas vilayetine dahil edildiğini yazmaktadır. Bu da diğerleri gibi gerçek dışı bir beyandır. Zira Aziziye (1859-1860) yılında, Sultan Abdülaziz zamanında Sivas Valisi Hacı Ahmet Paşa ve Sivas ıslahat memuru tarafından kurulmuştur²².

Bütün bunlar göstermektedir ki, Ermeniler'in en güvenilir kaynağı sayılan Patrikliğin verdiği bilgiler gerçekleri yansıtmamaktadır ve bunlar daima ihtiyatla karşılanmalıdır.

Daha önce de belirttiğimiz üzere, bazı batılılar da Ermeni nüfusu hakkında istatistikler düzenlemişlerdir. Bunlar daha çok, incelediğimiz dönemde Doğu Anadolu'ya seyahat eden seyyahlar ile diplomatik görevleri olan yabancıların bizzat kendi yazdıkları veya bunlara dayanılarak meydana getirilen eserlerdir. Bunların başlıcaları V. Cuinet'in tespitleri, Fransız Sarı Kitabı, Berlin'de 16 Kasım 1890 tarihinde yayınlanan "Neu Deutsh Allgemeine Zeitung" Gazetesi, General Harbour'dun tespitleri, S.J. Shaw, Lynch ve Mayevski'nin yaptığı tespitlerdir²³.

22 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak. ŞAŞMAZ, M., *British Policy and the Application of Reforms for the Armenians in Eastern Anatolia 1877-1897*, Basılmamış Doktora Tezi, Birmingham Üniversitesi, 1993, s. 1-15. Ayrıca bak. 1306 yılı Sivas Vilayet Salnamesi.

23 Bu konu ile ilgili geniş bilgi ve istatistikler için bak. GEDİK, İ., a.g.t., s. 73-105.

Yukarıdaki istatistiklerin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere verilen rakamlar birbirlerinden farklıdır. K. Karpat, batı kaynaklarını gözden geçirerek yapılan hataları, tutarsızlıkları ve çelişkileri çok titiz ve çok teferruatlı bir şekilde araştırmış ve ortaya çıkarmıştır²⁴.

Netice itibarıyla; Ermeni iddiaları, bu bölümün başında da izah edildiği gibi 1915 yılına kadar Vilayat-ı Sitte'nin tamamında yaklaşık 2.000.000.'a yakın nüfusa sahip oldukları noktasında birleşmektedir.

Şimdi nüfus istatistiğine ait düzenlenmiş yerli ve yabancı kaynakların özet bir karşılaştırmasını yaparak, gerçek verilere en yakın bilgilerin tespitine çalışalım²⁵.

1. Osmanlı Kaynaklarında Vilayat-ı Siste'nin Nüfusu

Vilayetler	Toplam	Müslüman	Ermeni	Ermeni %
Erzurum	533.300	422.000	120.200	22
Sivas	966.400	755.200	124.000	12
Diyarbakır	381.500	319.200	56.000	14
M. Aziz	376.700	299.400	54.600	14
Bitlis	331.000	222.500	130.000	38
Van	377.700	167.000	119.000	31
Toplam	2.700.000	2.187.000	486.000	21

2. Batı Kaynaklarında Vilayat-ı Sitte'nin Nüfusu

Vilayetler	Toplam	Müslüman	Ermeni	Ermeni %
Erzurum	616.200	485.100	117.000	18
Sivas	976.300	807.600	129.000	13

24 KARPAT, K., a.g.e., s. 274, vd.

25 Oluşturulan tablolardaki rakamların sonlarında bulunan küsurlar düzeltilerek alınmıştır. Bunların genel toplama etkileri yok denecek kadar azdır. Ayrıca tablolar oluşturulurken izlenen metot; Osmanlı ve Batı kaynaklarından elde edilen rakamların ayrı ayrı toplanması, elde edilen toplamın ilgili kaynak sayısına bölünmesi ve genel ortalamanın alınması şeklindedir.

Diyarbakır	360.000	271.000	57.500	15
M. Aziz	428.000	347.000	78.500	18
Bitlis	264.000	165.000	95.700	35
Van	239.000	150.100	59.600	24
Toplam	2.880.000	2.225.000	537.000	20.5

Buna göre her iki kısım kaynaklardan elde ettiğimiz rakamlar şunlardır:

Osmanlı Kaynakları

Müslüman	G. Müslim	Toplam	G. Müslim %
2.184.000	486.000	2.700.000	21

Batı Kaynakları

Müslüman	G. Müslim	Toplam	G. Müslim %
2.225.000	537.000	2.880.000	20.5

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı gibi her iki kaynak grubunun verileri de ortadadır. Bu tablolardan çıkarılacak en önemli netice, incelenen dönemde söz konusu bölgede yaşayan insan sayısının ortalama 2.750.000 kişi olduğudur. Bu nüfusun 4/5'ini Müslümanlar, 1/5'ini de gayr-i müslimler oluşturmaktadır.

Bu neticeye göre, Ermenilerin Orta ve Dou Anadolu üzerine bina ettikleri iddiaların tamamen uydurma ve hayali olduğu ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Buraya kadar yaptığımız inceleme ve mukayeselerden şu neticeler çıkmaktadır.

Bölgeye yönelik Ermeni iddiaları asılsızdır ve tamamen hayalidir. Daha önce de belirtildiği gibi Ermeniler bu bölgede 2.000.000 nüfusa sahip olduklarını iddia etmektedirler. Bu bölgede yaşayan toplam insan sayısı iddia edilen rakamı 750.000 kişilik bir fazlalıkla aşabilmektedir. Halbuki kaynakların bize verdiği bilgiler doğrultusunda bu nüfusun % 20'sini gayr-i müslimler oluşturmaktadır. Bunların adedi de 550.000 civarındadır. Bütün gayr-i müslimlerin Ermeni olduğunu varsaysak bile, Ermeniler'in iddia edilen rakama ulaşmaları imkansızdır²⁶.

Hal böyle olunca da Ermeniler'in uzun zamandan beri dünya kamu oyuna kabul ettirmek için gayret gösterdikleri "sözde ermeni meselesi"nin temel dayanağını ortadan kaldırmış olmaktadır. Böyle bir dayanaktan yoksun iddialar ise aldatma ve yanıltmadan öteye geçemez.

Sonuç olarak Ermeni sorunu, Ermeni vatandaşlarımıza rağmen emperyalist güçler ve onlardan destek ve teşvik alan terör örgütlerince yaratılmaya çalışılan suni bir olaydır. Geçmişte olduğu gibi Türkiye ve bölgeyle ilgili çıkar hesapları bulunanlar "Ermeni Meselesi"ni politik bir çıkar malzemesi olarak kullanmak istemektedirler. Aslında hangi millet ve devlete ait olduğu kesin olarak tespit edilemeyen fakat bazı devletlerin, aleyhimize kullanmak üzere muhafaza ettikleri bu konu, tabiri caizse "stepne" olarak değerlendirdikleri bir siyasi malzeme gibi görünmektedir. Dolayısıyla burada Türk aydınına düşen görev, bilimsel metotlarla tarihi gerçekleri ortaya çıkarmak, özellikle yabancı dilde yayınlamak, belli başlı bilim kuruluşlarına ve kitaplıklarına ulaştırmak suretiyle, bu konudaki tek sesliliği ortadan kaldırmaktır.

²⁶ Zira, Ermeniler'in bütün Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki nüfuslarının 1.293.000 civarında olduğundan bahseden Kevorkyan, yerleri değiştirilen Ermeniler'in sayılarının 100.000 civarında olduğunu kaydetmektedir. Ayrıntı için bak. KEVORKYAN, D., Armanian "Terrorism Within the Framework of International Terrorism", International Terrorism and the Drug Connection, Ankara, s. 95, vd. 1987.